

A LÉT MISZTÉRIUMA – NÉMETH JÓZSEF FESTMÉNYEINEK ÉRTELMEZÉSE –

Fotó: Tornyai János Múzeum

Dr. Nagy Imre művészettörténész ajánlja a Németh József festőművész munkásságát bemutató albumot

Október 19-én, a Magyar Festészet Napja rendezvényeként került sor *Németh József* festőművész (1928 – 1994) albumának bemutatására az Alföldi Galériában. A kötetet dr. Tóth Attila művészeti író és dr. Nátyi Róbert művészettörténész, főiskolai docens mutatta be, illetve beszélgettek a szerzővel, dr. Nagy Imre művészettörténésszel, a Tornyai János Múzeum igazgatójával. Mi olvasók ünnepi pillanatként, sőt izgalmas kalandként élhetjük át a kötet kézbevetését, és amint belelapozunk, elmerülhetünk a festő gazdag életművében. Dr. Nagy Imre művészettörténész átfogó képet ad Németh József életútjáról, miközben teljesen újszerű megközelítésben végzi el alkotásainak értelmezését is.

A majd kétszáz műalkotást, fotót, tanulmányt és kordokumentumokat tartalmazó album angol és magyar nyelven, Tóth Károly művészettörténész szerkesztésében a Tornyai János Múzeum és Közművelődési Központ kiadásában jelent meg. Dr. Nagy Imre művészettörténésszel, a tanulmány szerzőjével beszélgetünk.

Miben nyilvánul meg Németh József festőművész határozott karaktere? Mit kell tudnunk az akkori alföldi festészetről, illetve a vásárhelyi festőiskoláról?

Németh József életművének áttekintésekor az a laikus szemlélő első benyomása, hogy nagyon hamar megtalálta egyéni festői nyelvezetét, és utána az életmű lezárultáig ezt a vizuális–festői nyelvet beszélt kristálytisztán és következetesen. Az értőbb szemlélő viszont azon ámulhat el, hogy milyen gyorsan le tudta vetkőzni mestere, Szőnyi István hatását és a hatvanas évek kezdetétől az élete végéig szinte egyenes vonalú íven halad a munkássága. Közismert tény, hogy 1957-ben, a Képzőművészeti Főiskola elvégzése után Hódmezővásárhelyre jön a Művészeti Alap tagságból fakadó automatikus három hónapos művésztelepi beutalás keretében, s itt ragad a városban. Ez így kicsit leegyszerűsítése a valós történetnek, hiszen az, hogy Vásárhelyet választotta szintén nem előzmény nélküli. De az tény, hogy megfogta a város, rabul ejtette a közeg és dunántúli létére törzsökös alföldi festő lett. A Szőnyitől tanult foltokból építkező ábrázolási módot – amelyet a főiskolai munkáin, illetve az 1957-61 közötti alkotásain láthatunk – a hatvanas évek kezdetére levetkőzte és Nagy István, (kicsit talán Kohán György) és a mexikói monumentalisták hatásától befolyásoltan alakította ki sajátos formanyelvét és ábrázolásmódját.

Ennek egyik monumentális – mindenki számára naponta elérhető – példája a Bessenyei Ferenc Művelődési Központ aulájának falképe, melyet sokan „szocreál”-nak titulálnak, mondanom se kell, hogy abszolút tévesen.

De ennek a formai magára találásnak a másik, számomra különösen kedves példája az 1960-as *Tangazdaságban* című olaj, vászon festménye, amelyen ugyan már figuráit sommázó, összefogott és lényegretörő formanyelven örökítette meg, de az egész kompozíciónak a színvilága és „levegős” festésmódja szinte anyagtalán, éteri közegbe helyezi ezt az alapvetően hétköznapi szituációt. Ahogyan egy későbbi interjújában ő maga megfogalmazta: „*Engem a jelenben a maradandó ragad meg.*” Tulajdonképpen erre a gondolatra fel lehetne fűzni az egész életművet. Bármennyire is köznapi, egyszerű történetet ábrázol, mindig engedni tekintetünket a látott valóság felszíne alá hatolni, hogy általánosabb – vagy ha úgy jobban tetszik – egyetemesebb tartalmak vagy üzenetek is eljussanak hozzánk, szemlélőkhöz.

A vásárhelyi festőiskola fénykorában, a hatvanas-hetvenes években Németh József meghatározó alakja volt ennek a laza csoportosulásnak. Nem születtek kiáltványok, nem készültek deklarált festői programok, de minden vásárhelyi festő – és sokan az ország más vidékein élő alkotók közül is – feladatuknak érezték a magyar parasztság és az alföldi parasztság radikálisan változó életmódjának dokumentálását. Voltak, akik ezt lírai vallomások keretében végezték el, mint Szalay Ferenc, Fejér Csaba vagy Kurucz D. István és volt, aki töszavas, sűrített tartalmú képi üzenetekben, mint Németh József.

"Pályám mérföldkövei:

1. az indulás tapogatózó bizonytalansága; 2. a keserves élet fölötti, Nagy Istvánra emlékeztető borongás; 3. a freskó felé tájékozódó dekorativitáshajlam; 4. a magyar ikon megteremtésének és a másoktól különbözni akarás szándéka; 5. a témák részletezőbb, melegebb színeket termő kidolgozása."

(Németh József, 1979)

Mennyiben, miben mutatható ki India művészetének hatása Németh József alkotói tevékenységében?

Németh József egy Pogány Gábor művészettörténésznek adott interjúbán azt nyilatkozta, hogy indiai útja előtt már festett indiai asszonyokat. Biztosan így van, hiszen az információ magától a művésztől származik. Tény azonban, hogy az 1968-as indiai útja – amikor Gross Arnold grafikusművésszel kettesben képviselte Magyarországot az első *India Triennale* elnevezésű nemzetközi képzőművészeti kiállításon – meghatározó erejű volt festészeti munkássága szempontjából.

Olyan kompozíciók, mint az 1968-as *Lány bivallyal*, vagy az 1977-es *Tavas* azonban markánsan jelzik, hogy az indiai művészet – s annak is az időtlen, az örökkévalóságot idéző aspektusa – döntő és meghatározó inspirációt jelentett Németh József számára. Bizony, ez az inspiráció több éven (talán évtizeden) keresztül tartott.

Tanulmányát olvasva úgy tűnik, igencsak belemélyedt a Németh József-i életmű többretegű jelentésének feltárásába. Mire jutott a kompozíciók gyökereinek, erővonalainak kutatása kapcsán?

Fiatal művészettörténészként az 1980-as években, a *Vásárhelyi Őszi Tárlatok* zsűrizése során figyeltem fel Németh József egyes képeinek sajátos kompozíciós megoldásaira. Talán sorszerű, hogy 1984-ben állította ki legfontosabb művét a *Tiszta forrást*. Abban az esztendőben, amikor a muzeológusi karrierem elkezdődött. Ennek az alkotásnak az utóéletéről, avagy sorsáról részletesen írok a kötetben, így itt azt nem taglalnám. De ennek a műnek a kompozíciós szerkezetét analizálva fedeztem fel annak sajátos voltát s kezdem vizsgálni az életmű további darabjait. Fokozatosan feltárult előttem egy, a Németh József-i életműben konzekvensen alkalmazott kompozíciós megoldás, amelyet érdemesnek találtam a további kutatásra. Pap Gábor művészettörténésznek egy 1978-as írása bizonyult használható vezérfonalnak, amelynek révén rátaláltam Németh József ezen képtípusainak népművészeti gyökereire.

Ez, ismervé a művész somogyi származását, nem tekinthető légből kapott teóriának, s ezt a felismerésemet igyekeztem a kötetben elhelyezett népművészeti párhuzamokkal igazolni és alátámasztani is. Hozzáteszem: ezeknek a képi párhuzamoknak a sorát szinte a végtelenségig lehetett volna gyarapítani.

Mi a „new art history”, az új művészettörténet lényege? Hogyan hozható összefüggésbe Németh József alkotói munkásságával? Miért fontos ez az újfajta látásmód?

A „new art history” angolszász gyakorlata abban segített, hogy bátran egymás mellé állíthattam két térben és időben egymástól (viszonylag) távol létrejött műcsoportot, jelesül Németh József festményeit és a somogyi pásztorművészet tizenkilencedik századi darabjait. Az angolszász országok művészettörténeti gyakorlatában a ’90-es évektől minden művészeti alkotást – legyen az úgynevezett „magas művészeti” darab, a törzsi művészet emléke vagy népművészeti alkotás – „vizuális reprezentációnak” avagy „képi ábrázolásnak” tekintenek és másodlagos szemponttá válik a stilisztikai vagy a kortörténeti megközelítés. Ez a teoretikai alapvetés tette számomra lehetővé az eszmei – s tegyük hozzá: lényegi – megfelelés kimutatását Németh József és a somogyi pásztorművészet között. Ez a módszer – feltételezhetően – más képzőművészek esetében is használható, de ez hosszabb és alaposabb kutatómunkát igényel.

„Akadémiai iskolázottsága ellenére meghaladta a helyi adottságok és valóság csalóka kritériumait.”¹

(Nagy Imre)

A lét misztériuma miként érzékelhető Németh József életművében?

Ahogy már utaltam rá, Németh József majd minden műve bepillantást enged az öröklét és az egyetemesség valamely szegletébe. Teszi ezt olyan módon, hogy művei szemlélésekor el tudunk tünődni a festett felületek szépségén vagy az ábrázolt jelenetek valóságtartalmán, de még akkor is, ha indiai témát fest, érezzük, hogy művészete eredendően magyar.

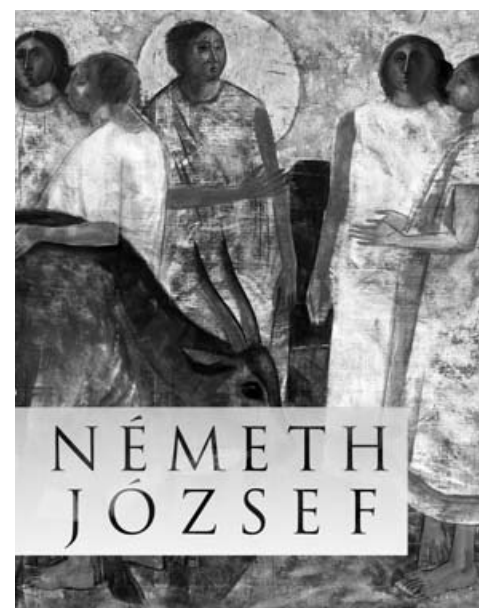
Az Ön által írt tanulmányok egy-egy adott témában mindig felszínre hoznak valamilyen kuriózumot. Most is így történt az Ön által alkalmazott új művészettörténeti megközelítéssel. Miként választja ki kutatási témáit? Legközelebb hol és milyen könyve, publikációja jelenik meg?

Azt hiszem, nem árulok el azzal titkot, ha kijelentem, hogy olyan témákkal foglalkozom, amelyek valóban érdekelnek – másképpen fogalmazva: amelyek valóban megérintenek. Így volt ez a zömmel angol nyelven írt indiai művészettel foglalkozó tanulmányaimban vagy Kéri László monográfiája esetében is. Sok tervem van, de hogy ezek közül melyik fog eljutni a megvalósulás-megvalósítás fázisába az alapvetően a csillagok konstellációján múlik. Nagyon régóta dédelgetem a sájen pajzsokról szóló könyv tervét, de a vásárhelyi festészet, illetve a szélesebb értelemben vett alföldi művészet is tartogat még bőven kutatási lehetőséget.

E tartalmas és esztétikailag is kiemelkedő album hiánypótló mű, mely hűen tükrözi Németh József festőművész alkotói munkásságát.

Benácz Katalin

1. Németh József (1928-1994). Hódmezővásárhely, Tornyai János Múzeum. 2015. 50 p.

NÉMETH JÓZSEF (1928-1994).
SZERK.: TÓTH KÁROLY. HÓDMEZŐVÁSÁR-
HELY, TORNyai JÁNOS MÚZEUM, 2015.
223 P.